

Марафонський біг

Ярослав Гашек

Переклад: Остап Вишня

Якраз саме перед війною, блукаючи туристом по Угорщині, я прийшов одного разу у маленьке містечко Великий Каніж, де знайшов пивний завод, що варив пиво з чеського солоду, сто двадцять метрів старої стіни і могилу якогось турецького візира з тої доби, коли Великий Каніж, обложений наймитами принца Євгена Савойського, був резиденцією візира. Маленький абат, як прозивали цього різника, так влучно бив по місту, що одна з гранат одірвала голову турецькому візиріві, тюрбан з якої і досі зберігається в міському музеї. Я боюсь, що з тим тюрбаном робиться таке саме мошенство, як на моїй батьківщині з язиком святого Яна Непомука: дуже вже свіжим показують того язика! Там-таки в музеї я бачив кістки верблюда, на якому подорожував великий візир. Тут уже ніяк не можна приховати свого мошенства. Це були просто зафарбовані ребра молодого баранчика. Більше нічого, то привертало б увагу туриста, я там не знайшов. На вулицях повнісінько пилюки, на околиці, де простяглися городи, хмарами літають комарі. За тиждень до мого приїзду якраз закінчилася сесія окружного суду, яка розглянула вісім карних справ, зв'язаних з убивствами, і тридцять два великих мошенства. Це свідчило, що і це місто затопила хвиля культури.

У міському саду кусалися комарі. В ресторані за містом п'яні офіцери безперервно замовляли циганам одну й ту ж пісню: "Урам, урам, біро урам! (Пане, пане, пане суддя!)". Дурна й огидна пісня!

У такому місті ви недовго затримаєтеся. Мені пощастило знайти гостиницю, де, видимо, зібралися на з'їзд блощиці з усього міста Великий Каніж і його околиць. Кімната не виділялася елегантною обстановкою. В ній було все, включно до корита прати білизну, бачки для сміття й раковина, що заміняла умивальник.

На другий день, гуляючи по парку, я познайомився з одною дівчиною з чиновницької родини. Я відрекомендувався їй, як мільйонер, що знічев'я подорожує пішки по Європі. Моє ім'я вона, напевне, вже чула: Гордон Беннет.

Вона зраділа, що я трохи розмовляю по-угорськи. Я дозволив запросити себе на вечерю, а якусь жінку з їхнього дому я послав у свою гостиницю, щоб вона принесла мій альпіністський мішок з брудною білизною.

Батько дівчини виявився великим добряком, мати — дуже довірливим створінням. У них були біля села Ваші свої виноградники, а дядько дівчини був власником винних погребів; очевидно, через таких родичів, у них у домі було досить путнього вина.

Перш ніж я сп'янів, я обіцяв їм, що візьму їхню доньку Етельку заміж, тільки-но обійду довкола земної кулі.

Пізніше, коли мене охопив запальний настрій, я заприсягся перед портретами її дідуса й бабусі, що жодний з угорських королів не мав такої прекрасної вілли, яку я

збудую для своєї Етельки на березі Балатонського озера. Потім її батько обіцяв своїй родині, що взавтра він візьме відпустку з місця роботи і піде зо мною пішки через Угорщину до Туреччини, щоб не загубити мене.

Цього вечора вони чудесно мене пригостили і поклали в ліжку.

Я прокинувся перед полуднем і почув у сусідніх кімнатах незвичайний шум. Там щось перекидали, відчиняли й зачиняли якісь ящики. Я пролежав у ліжку доти, доки мені не постукали. До кімнати ввійшов батько моєї нареченої Етельки.

— Пане Гордон Беннет, — сказав він, — усе вже приготоване, все в порядку. Доктор довго мене оглядав і, кінець кінцем, мусив був підписати мені двомісячну відпустку. Папери вже в мене. Жінки приготували нам білизну, спортивні костюми, тепер вони смажать нам на дорогу курчата, завтра вранці ми вирушимо в дорогу через Угорщину в Туреччину. Яким шляхом, ви гадаєте, ми вирушимо в Туреччину?

Я міркував деякий час.

— Ми переїдемо через Босфор в Малу Азію, пройдемо її всю і через Месопотамію рушимо на Персію. Переберемося через Гімалаї й опинимося в Індії. А потім через Китай, Корею, Камчатку, Берінгову протоку до Північної Америки, звідти у Південну Америку і в Патагонію. З Патагонії ми переїдемо до Австралії, а з Австралії до Південної Африки. Вийдемо на мисі Доброї Надії і підемо на Північ, перейдемо всю Африку до самісінького Марокко. Потім переїдемо до Франції. Ну, а з Франції через Швейцарію і Тіроль, Штірію ми прийдемо знову у Великий Каніж. Ну, а коли вам сподобається, ми можемо три дні відпочити і знову йти в напрямку до Ісландії, північного полюса і через Сибір повернутися додому. Чи бажали б ви побачити Мадагаскар?

Він почухав за вухом і сказав непевним голосом:

— Це, здається, одно з найбільших озер ув Австралії?

Я кивнув головою й одповів:

‘— Одно з найбільших і найглибших, але висихає регулярно через кожні п'ять тисяч літ.

В товаристві Етельки я також провів кілька щасливих годин у садку. В перерві між поцілунками я міркував про те, як би непомітно зникнути з цього дому. В найгіршому випадку взавтра, тільки-но ми вийдемо з міста, я скину мішок і кинуся в Балатон.

Географічні знання Етельки були ще туманнішими, ніж знання її батька. Батько, принаймні, не забув, що Африка — це частина світу, а не озеро.

Коли я поділився з цією ніжною дитиною своїми планами подорожі, то переконався, що вона не має ніякого уявлення про Австралію, Індію, Корею і Камчатку. Так, вона справді не мала уявлення про світ. Вона взагалі знала менше, ніж старий Геродот, який хоч і не знав усього, що знаємо ми, проте здогадувався, що, крім Греції, є ще й інші країни.

Час між обідом і вечерею промайнув дуже швидко, заповнений всілякими обіцянками. Я обіцяв привезти їй опудало індійського слона, шкіри всіх гадюк, географічний атлас Андре, скроні мешканців Полінезії, індійські скальпи, діаманти з

мису Доброї Надії, рубіни з гори Кіліманджаро, золоті ланцюги з Перу й Чілі, дах з палацу Далай Лами в Тібеті, скляне око японського Мікадо, двох живих китайців та ескімосів і цілу родину людоджерів із Замбезі та ін.

Вона, бідненька, була щаслива і ставила мені найнаївніші запитання. Між іншим, запитала, чи в порядку міський водогін на Новій Зеландії (річ у тім, що тиждень тому у Великім Канежі трапилася велика неприємність з водогоном).

— Ви гадаєте, що я не знаю, куди пливе Камчатка? — по-дитячому запитала вона

Докладна розмова з нею вже вилетіла в мене з голови, але я можу заприсягтися, що, коли б на моїм місці був найспокійніший учитель географії, він би задушив її негайно.

Вечеря проминула урочисто. Це була прощальна вечеря пана Чендеша з родиною. Можу вас запевнити, що про свої багатства я говорив мало і тільки між іншим зауважив:

Якби я був у сто разів багатшим, то й тоді я не зміг би купити це щастя, що я його випадково зустрів.

Їх дуже здивували мої подрані черевики. Я запевнив їх, що вони зроблені з крокодилячої шкіри, яку я зідрав з убитого мною крокодила на річці Нілі. Це є кращий доказ того, що й крокодиляча шкіра дереться. Яке смішне запевнення вчених, що крокодилячу шкіру не можна зносити!

— Чудно, — говорив я, показуючи на латки у своєму пальті, — аристократичні дами туристського клубу в Англії не можуть залатати пальта, яке випадково подралося, адже я десятки разів обійшов пішки всеньку Англію.

"Хоч би мене вигнали звідси, — думав я, з острахом спостерігаючи, як уся родина ловить кожне моє слово і вірить усьому, що я говорю, — або хоча б послали по поліцію".

А вони і далі ставили мені різні запитання:

— Чи живі ваші батьки?

— Батько, — відповідав я, — прочитавши роман Жюль Верна "З гармати на місяць", взявся здійснити цей жахливий план божевільного. Він приготував ракету, закупорив себе в неї, а потім наказав вистрелити нею з гармати в напрямку до місяця. Відтоді минуло вісім років, і він досі не повернувся. Ми не маємо про нього ніяких вістей. Мати об'їхала на своїй яхті, розшукуючи його, всі моря і досі не знайшла.

"Ну тепер уже мене напевне одведуть у поліцію", — подумав я. Але замість цього Етелька мене запитала:

— Чи нема у вас сестрички?

— Сестра моя вийшла за американського президента, але, на жаль, вона з ним нещаслива, бо закохалася в знаменитого співака Карузо, якому купила віллу на Суматрі і ферму розплоджувати тигрів та ягуарів.

"Ну тепер мене напевне викинуть", — подумав я.

— У кожного свої турботи, — сказала пані Чендеш, дивлячись на мене теплим материнським поглядом, — у кожній родині щось таке та єсть.

— Чи є у вас брат?

— Брат у мене дивовижна людина. Він пороздавав усе своє багатюще майно і тепер працює простим конторником у банку.

"Ну, тепер держись, Гордон Беннет!" — сказав я упевнено сам собі.

— А куди ви поїдете з Етелькою, коли ми повернемося з подорожі і коли ви з нею оженитесь?— запитав мене Чендеш.

— У Занзібар і в Аравію, — відповів я.—В Італії велика спека, крім того араби дуже гостинний народ. — Потім я переконав їх, що в Сахарі давно вирости ліси, гадаючи, що після цього пан Чендеш підведеться, торохне мене по голові, і мене зразу одведуть до лікарні. Замість цього я заснув на стільці, і мене обережно поклали в ліжку.

Рано-вранці мене розбудив пан Чендеш. Він був зовсім готовий, і його обрюзгла низенька постать здавалася чудною в туристському вбранні. Після кави, під час якої пані Чендеш і Етелька не плакали, а ревом ревіли, ми вийшли з дому на сошу в напрямку до міста Балатон.

Безупинно плачучи й приказуючи, вони проводжали нас.

— Ти наглядай за паном Гордоном Беннетом, — напучувала його під час розлуки пані Чендеш.

Нарешті ми залишилися самі.

Перед нами розляглася долина Балатонського озера, біла, вкрита пилюгою дорога простяглася без краю вдаль. На шовковицях, що росли обабіч дороги, теж пилюга, а спалена сонцем трава навівала сум. Я обмірковував план утечі.

— Ви хороший ходак? — запитав я пана Чендеша.

— Знаменитий, — відповів той. — Колись я брав участь у змаганнях в клубі легкої атлетики.

Я прикусив собі губу. Ми вийшли на невеличкий пагорбок, за яким дорога пішла вниз. Не роздумуючись, я кинувся бігти. Пан Чендеш за мною.

— Я вас розумію, пане Гордоне Беннет! Хто з нас буде швидше в Балатоні? Біг на сорок кілометрів! — крикнув він мені.

Він чимчикував за мною. Я пробіг приблизно десять кілометрів, стрибками по десять метрів одразу. На дванадцятому кілометрі, за Мезолягом, він майже догнав мене і біг біля мене. На п'ятнадцятому кілометрі я був спереду нього всього на п'ятдесят метрів, і ця відстань коло Будофала зменшилася до п'яти. Так ми бігли один біля одного двадцять два кілометри, а в Капотфальві, на тридцятому кілометрі, я загубив його з очей. Мої сили були зовсім вичерпані. Я трохи перепочив і побіг далі. Але на повороті дороги я побачив знову Чендеша, а за ним приблизно на сто метрів бігла якась людина. Оддалік бігло ще кілька чоловіка. Я нічого не міг зрозуміти і почав хвилюватися.

Однак я мчав уперед. Біля мене проїхав мотоцикл, в якому сиділа людина і тримала в руці прапора. Вона махнула мені дружньо рукою й запитала:

— Ви якого кольору?

Я не відповів і помчав далі.

На тридцять восьмому кілометрі я побачив, що людина, яка бігла за Чендешом,

випередила його і наздоганяє мене.

Я зібрав останні сили, і, сопучи, як паровик, ускочив у передні вулиці Балатона.

Величезний натовп вітав мене біля сорокового кілометра радісним ревищем, оркестр загравав похідний марш.

Я налетів на простягнуту через вулицю вірвовку і трохи було не розквасив собі носа. Мене підхопили, сфотографували, радісний натовп підкинув мене в повітря і відніс у гостиницю.

Я не міг говорити. Мене однесли у ванну. Потім за мною принесли ту людину, що наздоганяла мене на тридцять восьмим кілометрі. Через п'ять хвилин принесли пана Чендеша з висолопленим язиком, — він ласкаво посміхався. Він був третім.

На наше нещастя, клуб легкої атлетики Великого Канежа улаштував того дня марафонський біг "Каніж — Балатон".

Це з'ясувалося зразу ж. Спочатку нас хотіли лінчувати. Але, кінець кінцем, жандарми вивели нас з міста і заборонили туди повертатися.

Пана Чендеша я позбувся тільки в Албанії, де на нас напали розбійники. Я сказав їм, що пан Чендеш — відомий мільйонер, і вони дістануть за нього великий викуп. Вони повели його в гори, а у мене в подяку забрали мішок з брудною білизною.

Цілком природно, що про долю пана Чендеша я нічого не знаю і уникаю вести листування з його нещасною родиною у Великім Канежі.

Джерело: Ярослав Гашек. Жертва лотереї. "Радянська Україна", 1952.

Переклад: Остап Вишня